

**جستاری در آداب و رسوم عزاداری مهاجرین
افغانستانی در مشهد**

سرهای قدسیان همه برزانوی غم است

سید محمد رضا هاشمی - در طول سال‌هایی که ایران میزبان مهاجران افغانستانی در شهرهای مختلفی همچون مشهد، تهران، اصفهان و چند شهر بزرگ دیگر بوده است، مردم با سنت‌ها و آداب و رسوم آن‌ها در مناسبت‌های مختلف آشنا شده‌اند و چه‌بسا که در بسیاری از اوقات از این آداب و رسوم تأثیر هم پذیرفته باشند؛ البته هم‌زبانی و داشتن پیشینه مشترک تاریخی، فرهنگی و جغرافیایی با افغانستان باعث شده است که در بسیاری از موارد این سنت‌ها مشترک باشد.

در این بین وجود مضجع شریف آقا امام رضا (ع) در شهر مقدس مشهد باعث شد که این شهر از همان ابتدا به یکی از مقصدهای اصلی شیعیان مهاجر افغانستانی تبدیل شود. با حضور مهاجران افغانستانی در شهر مشهد، آن‌ها در نقاط مختلف این شهر سکنا گزیدند که گلشهر یکی از این مناطق مهم است. گفته می‌شود که محله گلشهر، بزرگ‌ترین محله مهاجرنشین ایران است. با حضور گروه‌های مختلف مهاجر در گلشهر این منطقه کم‌کم با مهاجران افغانستانی شناخته‌شده و در طول این سال‌ها، تعامل خوبی بین مردم بومی و میهمانان هم‌زبان‌شان برقرار شده است.

عزاداری متفاوت در محله گلشهر

هر ساله با آغاز ماه محرم، گلشهر نیز مانند دیگر محله‌های شهر سیاه‌پوش می‌شود، اما عزاداری برای سرور و سالار شهیدان و یاران باوفایش در محله گلشهر یک تفاوت اصلی با دیگر محله‌های مشهد دارد که این تفاوت، مربوط به حال و هوای مراسمی است که مهاجران افغانستانی در این محله برگزار می‌کنند.

شیعیان افغانستان در ۱۰ شب اول محرم براساس سنتی که سال‌ها میان مردم این کشور رایج بوده است، مراسم مختلفی را برگزار می‌کنند. درواقع احترام به خاندان پیامبر به خصوص امام حسین (ع) و دیگر شهدای کربلا در میان مسلمانان افغانستان، به شیعیان این کشور محدود نمی‌شود، بلکه اهل تسنن افغانستان هم در روزهای تاسوعا و عاشورای حسینی به عزاداری می‌پردازند. مهم‌ترین سند برای این ادعا حضور و سخنرانی عالی‌ترین مقام سیاسی افغانستان یعنی رئیس‌جمهور و بعضی اعضای کابینه در مراسم ظهر عاشورا است که غالباً این مراسم به میزبانی شیعیان در مساجد اصلی شهر کابل نظیر مسجد

خاتم الانبیا (ص) برگزار می‌شود. شاید بتوان ادعا کرد که هر ساله برگزاری مراسم عاشورای حسینی، یکی از دلایل مهم در اتحاد مثال‌زدنی شیعیان و اهل تسنن افغانستان به‌شمار می‌رود. مسلمانان افغانستان از سال‌های گذشته تا امروز معمولاً مراسم عزاداری برای شهدای کربلا را از شب پنجم محرم آغاز می‌کنند و عزاداران حسینی تا شب دوازدهم محرم، هر شب را به سوگواری برای یکی از شهدای کربلا اختصاص می‌دهند.

منقبت‌شهادی کربلا

در گلشهر، مساجد و حسینیه‌های زیادی وجود دارد که بعضی‌هایش را مهاجران افغانستانی اداره می‌کنند. آن‌ها در شب‌های محرم تا شب یازدهم این ماه، مراسم سخنرانی و سینه‌زنی را در این مکان‌ها برپا می‌کنند. یکی از ویژگی‌های عزاداری مردم افغانستان برای شهدای کربلا، حفظ سنت‌های گذشتگان در برگزاری این مراسم است و می‌توان در این زمینه به خواندن منقبت در این مراسم اشاره کرد. معمولاً منقبت‌خوان در ابتدای مراسم با خواندن منقبت آقا امیرالمؤمنین (ع) در قالب اشعاری بلند، منقبت خود را آغاز می‌کند و در ادامه، اشعاری با مضمون رشادت و بزرگی شهدای کربلا به خصوص حضرت امام حسین (ع) و حضرت عباس (ع) را برای حاضران به صورت منقبت می‌خواند. منقبت‌خوان با تکیه بر یک عصای چوبی، در بین عزاداران راه می‌رود و با صدای بلند، شروع به منقبت‌خوانی می‌کند.

هر چند در سال‌های اخیر مداحان و روضه‌خوان‌های مهاجر افغانستانی گرایش زیادی به سمت مداحی‌های سبک جدید پیدا کرده‌اند، شیعیان افغانستان از گذشته‌های دور تاکنون، اشعار و نوحه‌های قدیمی را که سینه‌به‌سینه به نوحه‌خوان‌های امروز رسیده است، در مراسم خود می‌خوانند. این نوحه‌ها از ابیاتی با محتوای بسیار غنی برخوردار هستند.

علم؛ یکی از نمادهای عزاداری محرم

عزاداران حسینی در افغانستان، شب هفتم محرم را به آقا ابوالفضل (ع) اختصاص می‌دهند. آن‌ها با برداشتن

علم آقا ابوالفضل در این شب و سینه‌زنی در اطراف علم، در سوک علم‌دار امام حسین (ع) عزاداری می‌کنند. علم یکی از شناسه‌های عزای امام حسین (ع) در افغانستان به‌شمار می‌رود. مهاجران افغانستانی با تأسی از پدران خود در شب هفتم، علم برمی‌دارند و در این شب مرثیه‌هایی را با موضوع آقا قمر بنی‌هاشم (ع) می‌خوانند. علم‌کشی یا علم‌برداری، مهم‌ترین آیین عزاداران حسینی افغانستانی‌ها در شب هفتم محرم است و از قدیم، در پایان این مراسم به میهمانان، حلوای نذری داده می‌شده است. معمولاً مردم در شب علم‌کشی در پای علم قربانی می‌کنند و از گوشت این قربانی‌ها در شب‌های عزاداری که تا شب دوازدهم محرم ادامه دارد، غذای نذری تهیه می‌شود. اعتقاد به علم و احترام به آن نماد عاشورایی تا آنجاست که مردم در تمام روزهای سال به علمی که در وسط مسجدا حسینیه قرار دارد، دخیل می‌بندند و مورد احترام آنهاست.

نقش محوری منبر

در طول این سال‌ها، منبری‌ها و سخنوران زیادی از دل مهاجران افغانستانی در مشهد برخاسته‌اند؛ افرادی سخنور که به دلیل همین توانایی زیادشان در فن سخنوری در ایام ماه مبارک رمضان و محرم و صفر برای تبلیغ دین اسلام و ارزش‌های آن به منظور روشن‌نگری مهاجران افغانستانی به کشورهای اروپایی دعوت می‌شوند. درواقع منبر، نقش و رسالت اصلی خود را همواره بین مردم افغانستان به‌درستی ایفا کرده است. چه در سال‌های جهاد و مقاومت که توانست شیعیان افغانستان را متحد و در کنار هم قرار دهد و چه در سال‌های مهاجرت که نقش مهمی را در آگاهی آن‌ها از شرایط موجود جهان اسلام داشت؛ به همین خاطر معمولاً در مراسم مختلفی که مهاجران افغانستانی در مشهد برگزار می‌کنند، سخنوران و منبری‌های باتجربه و موفقی، وظیفه تبلیغی منبر را به دوش دارند و با توجه به اینکه جوانان عضو اصلی شرکت‌کنندگان مراسم عزاداری را تشکیل می‌دهند، منبر باز هم رسالت خود را در این زمینه ایفا می‌کند.

صف‌های منظم سینه‌زنی

در سال‌های گذشته طبق عادت‌های